

HUMANİTAR VƏ İCTİMAİ ELMLƏR
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/103/9-14>

Yeganə Məmmədova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
yeganemammedova.doc@gmail.com

**MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ MÜTƏHƏRRİK OYUNLAR
VƏ YAŞ QRUPLARINDA ONLARIN TƏŞKİLİ**

Xülasə

Uşaqların hərtərəfli normal inkişafında mütəhərrik oyunların çox böyük əhəmiyyəti vardır. Buna görə də fiziki tərbiyə məşğələlərinin hamısına mütəhərrik oyunlar daxil edilməlidir. Xüsusən məktəbəqədər yaş dövründə oyun uşağı daha çox cəlb edir, onun əsas məşğuliyyəti olur. Oyun bu dövrdə tərbiyənin başlıca vasitəsidir. Oyun uşaqlara kollektivdə özünü necə aparmaq qaydasını öyrədir, öz şəxsi mənafeyini ümumi mənafeyə tabe etdirmək vərdişi aşılayır. Oyunlar uşaqlarda dərk etmə qabiliyyətini yüksəldir, onları gündəlik əlaqədə olduğu canlılarla tanış edir. Oyun həmçinin tərbiyə vasitəsi olub, nitqin, zehnin inkişafına kömək edir, təşəbbüskarlığı yüksəldir, gümrəh və çevik olmağa təsir göstərir. Mütəhərrik oyunların tədrisi prosesində uşaqlar bir çox fiziki hərəkətlər icra edirlər. Bu oyunlar uşaqlara şən əhvali-ruhiyyə, gümrəhlik və sevinc gətirir, onlarda cəldlik, qorxmazlıq, yaradıcılıq kimi keyfiyyətlər aşılayır.

Mütəhərrik oyunların xüsusiyyətlərinə görə, onlardan məşğələnin hazırlıq, əsas və tamamlayıcı hissələrində istifadə etmək olar. Fiziki tərbiyə məşğələsinin birinci hissəsinin məqsədi uşaqların orqanizmini ikinci hissə üçün hazırlamaqdır. Uşaqlarda məşğələyə maraq və həvəs oyatmaq əsas məsələlərdən biridir. Bu hissə üçün elə oyunlar seçib tətbiq etmək lazımdır ki, uşaqlarda yüksək əhvali-ruhiyyə və məşğələyə maraq oyansın.

Açar sözlər: uşaq bağçaları, kiçik, orta, böyük yaş qrupu, mütəhərrik oyunlar, məşğələlər, fiziki hərəkətlər

Yegana Mammadova
Azerbaijan State Pedagogical University
Doctor of Philosophy in Pedagogy
yeganemammedova.doc@gmail.com

**Dynamic games in pre-school educational institutions and their organization
in age groups**

Abstract

Dynamic games are very important in the all-round normal development of children. Therefore, dynamic games should be included in all physical education exercises. Especially in the pre-school age, the game attracts the child more, it becomes his main occupation. The game is the main means of education in this period. The game teaches children how to behave in a team, inculcates the habit of subordinating their personal interests to the common good. Games increase children's understanding and introduce them to the creatures they interact with on a daily basis. The game is also a means of education, it helps in the development of speech and mind, it increases initiative, it has an effect on being cheerful and flexible. In the process of learning dynamic games, children perform many physical actions. These games bring cheerful mood, fun and joy to children, instill in them qualities such as quickness, fearlessness, and creativity.

Due to the characteristics of dynamic games, they can be used in the preparatory, main and supplementary parts of the training. The purpose of the first part of physical training is to prepare children's bodies for the second part. One of the main issues is to arouse children's interest and passion for exercise. For this part, it is necessary to choose and apply such games as to arouse children's high mood and interest in the exercise.

Keywords: *kindergartens, small, medium, large age groups, timeless games, trainings, physical activities*

Giriş

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların hərtərəfli inkişafında oyunların böyük rolu vardır. Xüsusən məktəbəqədər yaş dövründə oyun uşağı daha çox cəlb edir, onun əsas məşğuliyyəti olur. Oyun bu dövrdə tərbiyənin başlıca vasitəsidir. Birinci növbədə, oyun uşaqların əqli tərbiyəsini inkişaf etdirir, ətraf aləm haqqında təsəvvür və anlayışlarını təkmilləşdirir, dürüsləşdirir və bunun əsasında əqli qabiliyyətləri formalaşır. Uşaq oynayarkən materialın rəngini, formasını, xassələrini, məkan münasibətlərini, kəmiyyətini öyrənir, bitkilər və heyvanlar haqqında müəyyən təsəvvürlər əldə edir. Oyun uşaq illərinin yol göstəricisidir. Bu prosesdə onlar öz təəssüratlarını daha çox ifadə etməyə çalışırlar. Oyun uşağın fiziki inkişafında, həyatı dərk etməsində mühüm rol oynadığı kimi, psixoloji inkişafında da özünəməxsus əhəmiyyət kəsb edir. Uşaqda oyun zamanı fəaliyyət, iradi səy formalaşır. Məqsədə müstəqil surətdə nail olmaq, qarşıya çıxan çətinlikləri aradan qaldırmaq uşaq oyununun başlıca məqsədini təşkil edir. K. D. Uşinski uşağın oyun fəaliyyəti haqqında belə qeyd etmişdir ki, “əsl həyatda uşaq hələ heç bir müstəqilliyə malik olmayan, həyat axını tərəfindən qayğısız və kortəbii şəkildə cəlb edilən bir məxluqdur. Oyunda isə uşaq yetişən adam olub öz gücünü sınayır, özünün quraşdırdığı şeylər üzərində müstəqil olaraq hakimlik edir” (Həsənov, 2009: 146).

Oyun uşağın aparıcı fəaliyyətidir. Oyunda o, bir şəxs kimi inkişaf edir, sosial praktikasının uğurunun sonradan asılı olacağı psixikanın aspektlərini formalaşdırır. Oyun uşaqların sosial sınaqları, yəni uşaqların özünü yoxlamaq üçün seçdiyi və oyun zamanı yaranan şəxsiyyətlərarası münasibətlər problemlərinin həlli yollarını mənimsədikləri testlər üçün sınaq meydançasıdır. Oyun yeni aparıcı fəaliyyət üçün zəmin yaradır. Buna görə də pedaqoji təcrübənin ən vacib vəzifəsi məktəbəqədər yaşlı uşağın oyun fəaliyyətinin aktivləşdirilməsi, genişləndirilməsi və zənginləşdirilməsi üçün məktəbəqədər təhsil müəssisəsində xüsusi yerin optimallaşdırılması və təşkilidir. Uşaqlara asanlıqla verilən yeganə dil oyun dilidir. Bu, yaşla bağlı yaranan problemləri və münasibətlərdəki çətinlikləri düzəltməyə imkan verən oyundur. Oyunsuz uşağın həyatı mümkün deyil! (Ağayev, 1989: 18).

Oyun fəaliyyəti davranış özbaşnalığının və bütün psixi proseslərin formalaşmasına təsir göstərir – elementardan ən mürəkkəbə qədər. Oyun rolunu yerinə yetirərkən uşaq bütün anlıq impulsiv hərəkətlərini bu vəzifəyə tabe edir. Oyun şəraitində uşaqlar böyükklərin birbaşa göstərişlərindən daha yaxşı konsentrasiyə olurlar və xatırlayırlar. Oyunların bir çoxu xəyali olduğundan və yaradıcı gücü məcbur etdiyindən, bəzən texnologiya və ideologiya baxımından cəmiyyətin vəziyyətindən daha qabaqcıl düşüncələr daşıyır. Beləliklə, onu kəşfiyyat və tərəqqinin başlanğıc nöqtəsi hesab etmək olar.

Mütəhərrik oyunlar hazır məzmunla malik olur və ciddi ardıcılıqla oynanılır. Bu oyunlarda uşaqların qarşısında müəyyən hərəkətlər – topu tutmaq, yoldaşına çatmaq, ritmik hərəkətlər və s. təkrar etməyi tələb edən vəzifələr qoyulur. Eyni zamanda həmin hərəkətlərlə əlaqədar sözlər, ifadələr onların nitqinə daxil olur. Mütəhərrik oyunlar təbiətin qoynunda keçirildiyindən uşaqlar ətraf aləmlə tanış olur, təsəvvürlərini, nitqlərini zənginləşdirirlər. Bu oyunlarda nitq və düşüncə inkişaf etdirilir.

Mütəhərrik oyunlar vəziyyət və şəraitdən asılı olaraq adamın vəziyyətdən tezliklə çıxmasına kömək göstərir, cəldliyi, çevikliyi, sürəti inkişaf etdirir, fiziki cəhətdən təkmilləşməyə zəmin yaradır. Oyun uşaqlara kollektivdə özünü necə aparmaq qaydasını öyrədir, öz şəxsi mənafeyini ümumi mənafeyə tabe etdirmək vərdişi aşılayır. O, həm də iradəli, hünərli olmağı tərbiyə edir,

düzgün və müstəqil hərəkət etməni öyrədir. Oyunlar uşaqlarda dərkətmə qabiliyyətini yüksəldir, onların gündəlik əlaqədə olduğu canlılarla tanış edir. Oyun həm də tərbiyə vasitəsi olub, nitqin, zehnin inkişafına kömək edir, təşəbbüskarlığı yüksəldir, gümrah və çevik olmağa təsir göstərir (3).

Oyunları təxminən 3 müstəqil növə ayırmaq olar:

- 1) mütəhərrik oyunlar: əsas və elementar mütəhərrik oyunlar (süjetli və süjetsiz),
- 2) idman xarakterli oyunlar (basketbol, voleybol, futbol, stolüstü tennis, badminton və s.),
- 3) mahnı oxumaqla və əl-ələ tutub dairə təşkil etməklə oyunlar (Qədirov, 2002: 32).

Elementar mütəhərrik oyunlar

Uşaq bağçasında elementar mütəhərrik oyunlar xarakterikdir. Bunlar süjetli və süjetsiz olurlar. *Süjetli mütəhərrik oyunların* adından məlum olduğu kimi, müvafiq süjeti və ciddi qayda-qanunu olur. Bu oyunlar müasir həyatla əlaqədar uşaqlarda müəyyən təsəvvürlər yaradır. Onlar müvafiq rolları yerinə yetirirlər. Oyun qaydaları uşaqlara nəyi etmək olar və nəyi etmək olmazı müəyyən etməklə onun mahiyyətinə də aydınlıq gətirir.

Süjetsiz oyunlar hər hansı bir hərəkət üzrə tapşırıqların icrasına əsaslanaraq qurulur. Bu oyunlar müxtəlif əşyalarla keçirilir (top, halqalar, çubuqlar və s.). Əşyalarla oyunun keçirilməsi uşaqların marağını yüksəldir, idman fəallığını artırır (“Bayrağa qədər qaç”, “Halqalardan keç” və s.).

Mütəhərrik oyunlar

Mütəhərrik oyunlar bir çox cəhətlərinə, yəni xarakter və məzmununa, daşdığı məqsəd və vəzifələrə görə digər oyunlardan mühüm dərəcədə fərqlənirlər. Mütəhərrik oyunlar, ilk növbədə, ciddi və məsuliyyətli, dəqiq hazırlıq işləri o qədər də tələb etmir. Onun təşkili və keçirilməsi üçün sanballı təqvim-tematik planlarına onların yerinə-yetirilməsinə ciddi riayət ediləcəyinə, geniş və hərtərəfli təbliğatı, təşkilatı tədbirlərin görülməsinə əhəmiyyətli dərəcədə ehtiyac yoxdur. Hər bir oyun alət və avadanlıqlardan, oyun ləvazimatlarından, idman bazasından və keçiriləcək şəraitdən asılı olaraq təşkil olunmalı, həyata keçirilməlidir. Burada regionun iqlim şəraiti də nəzərə alınmalı, iqlim dəyişikliyinə müvafiq olaraq hazırlıq işləri də görülməlidir. Oyunun lazımi səviyyədə təşkili, keçirilməsi və məqsədəuyğun nəticəsinin əldə olunması da mühüm komponentlərdən sayılır.

Mütəhərrik oyunları hərəki fəaliyyətə görə qruplara bölmək mümkündür. Məsələn, qaçışla, dırmanma ilə oyunlar, tullanma və tullanmalarla oyunlar. Mütəhərrik oyunlar böyük, orta və kiçik mütəhərrikliyinə görə dərəcələrə bölünür. Onlar böyük, orta və kiçik mütəhərrikliyinə görə bir-birindən də fərqlənirlər. Yüksək mütəhərrikli oyunlarda bütün uşaqlar iştirak edir. Burada əsasən qaçış və hoppanmalara mühüm yer verilir (Quliyev, 2011: 189).

Orta mütəhərrik oyunlarda da bütün uşaqlar iştirak edir. Lakin mütəhərrik oyunun mütəhərrikliyi nisbətən sakit olur. Belə oyunlar yerləş, topun ötürülməsi kimi hərəkətlərlə xarakterikdir. Az mütəhərrik oyunlarda isə uşaqlar hərəkəti yavaş tempdə və az intensiv şəkildə yerinə yetirməlidirlər.

Uşaqların hərtərəfli normal inkişafında mütəhərrik oyunların çox böyük əhəmiyyəti vardır. Buna görə də fiziki tərbiyə məşğələlərinin hamısına mütəhərrik oyunlar daxil edilməlidir. Mütəhərrik oyunların tədrisi prosesində uşaqlar bir çox fiziki hərəkətləri icra edirlər. Bu oyunlar uşaqlara şən əhvali-ruhiyyə, gümrahlıq və sevinc gətirir, onlarda cəldlik, qorxmazlıq, yaradıcılıq kimi keyfiyyətlər aşılayır. Uşaqlar bəzi fiziki hərəkətləri oyun zamanı daha yaxşı öyrənirlər (Mursaqulova, 2012: 212).

Əgər uşaqlar hər hansı hərəkəti düzgün icra edə bilmirsə, tərbiyəçi izahat verərək həmin hərəkəti bir daha təkrar etməlidir. Beləliklə, uşaqlar həm oyunu oynayıb, həm də hərəkətləri öyrənirlər. Ən əsası odur ki, oyun zamanı uşaqlarda hərəki keyfiyyətlərin inkişafına diqqət artırılmalıdır. Ona görə də qarşıya qoyulmuş məqsədi nəzərə alaraq tərbiyəçi elə oyunlar seçməlidir ki, oyun prosesində bütün uşaqlar eyni vaxtda intensiv fəaliyyətdə olsunlar. Daha yaxşı olar ki, uşaqlara tanış oyun verilsin. Əgər oyun uşaqlara tanışdırsa, tərbiyəçi oyunun izahına az vaxt sərf edir.

Mütəhərrik oyunların xüsusiyyətlərinə görə, onlardan məşğələnin hazırlıq, əsas və tamamlayıcı hissələrində istifadə etmək olar. Fiziki tərbiyə məşğələsinin birinci hissəsinin məqsədi uşaqların orqanizmini ikinci hissə üçün hazırlamaqdır. Uşaqlarda məşğələyə maraq və həvəs oyatmaq əsas məsələlərdən biridir. Bu hissə üçün elə oyunlar seçib tətbiq etmək lazımdır ki, uşaqlarda yüksək

əhvali-ruhiyyə və məşğələyə maraq oyansın. Əsas hissədə tərbiyəçi qarşıya qoyduğu məqsədəuyğun oyunlar seçib verməlidir. Çünki fiziki tərbiyənin qarşısında duran əsas məqsəd bu hissədə həyata keçirilir. Üçüncü, yəni tamamlayıcı hissədə məşğələyə yekun vurulur. Bu hissənin məqsədi uşaqların əvvəlki hissələrdə aldıkları fiziki yükü nəzərə alaraq onların orqanizmini nisbətən əvvəlki vəziyyətə qaytarmaqdır. Ona görə də bu hissədə tənəffüs və əzələlərə boşaldıcı hərəkətlər vermək lazımdır. Tərbiyəçi elə oyunlar verməlidir ki, uşaqların yorğunluğunu aradan qaldırsın və onlar məşğələdən sonra özlərini gümrah və şən hiss etsinlər. Eyni zamanda oyunlarda müəyyən nəticələrə nail olmaq məqsədilə təlimin müvafiq prinsiplərindən istifadə olunur.

1. Oyun təlimində ideyalılıq və elmililik prinsipləri.
2. Şüurluluq və fəallıq prinsipi.
3. Ardıcılıq prinsipi.
4. Oyun təlimində müvafiqlik prinsipi.
5. Oyun təlimində fərdi yanaşma prinsipi.
6. Oyun təlimi prinsiplərindən vəhdətdə istifadə olunması (7).

Birinci kiçik yaş qrupu ilə gəzinti zamanı mütəhərrik oyunların gündə iki dəfə – səhər və axşamüstü gəzintiləri zamanı keçirilməsi məsləhət görülür. Mütəhərrik oyunların gəzinti zamanı keçirilmə müddəti həmin gün fiziki məşğələnin olub olmamasından asılıdır. Əgər həmin gün fiziki tərbiyə məşğələsi varsa, onların davamiyyət müddəti 6-8 dəqiqə olmalıdır. Ona görə ki verilmiş fiziki yük normanı keçməməlidir. Əgər fiziki tərbiyə məşğələsi yoxdursa, mütəhərrik oyunların davamiyyət müddətini 10-12 dəqiqəyədək artırmaq olar.

İki-üç yaşlı uşaqları hərəkətli oyunlara cəlb edən hərəkət prosesinin özüdür. Qaçmaq, ötmək, tullanmaq, axtarmaq çox maraqlıdır, lakin onlar üçün bu hərəkətlərin nəticəsinin əhəmiyyəti yoxdur. Ona görə də kiçik yaşlı uşaqlara çox vaxt bir hərəkət əsasında qurulmuş ən sadə oyunların verilməsi məsləhət görülür. Bu hərəkətləri də tərbiyəçi oyun zaman uşaqlara izah edir. O, səbətdəki topları diyirləndərək: “Baxın, bu qəşəng toplar necə diyirlənir, onları tutun” və ya “Məni tutun”, – deyib özü qaçır, uşaqlar da onun dalınca qaçışirlar (8).

Oyunda aparıcı rolu varsa, buna dayə və böyük yaşlı uşaqlar cəlb edilməlidir. Uşaqlar hərəkətləri mənimsədikdə və onu müstəqil yerinə yetirdikdə tərbiyəçi aparıcı rolunu icra edə bilər. Uşaqlar tərbiyəçinin sözü və işarəsi ilə hərəkət etməyi öyrəndikdə oyunun qaydası tətbiq edilir. Əvvəlcə tamamilə sadə oyunlar verilməlidir. “Mən nə vaxt “qaçın” desəm, siz qaçıb stullarınızda oturun” və ya “Pişik miyoldayan kimi, bütün siçanlar yuvalarında gizlənsinlər”.

İkinci kiçik yaş qrupunda mütəhərrik oyunlar və fiziki hərəkətlər həftənin müxtəlif günlərində aparılmalıdır. Eyni zamanda mütəhərrik oyunların, fiziki hərəkətlərin sayı və keçirilmə müddəti də eyni olmalıdır. Bu yaş qrupunda aparıcı rolunu ayrı-ayrı uşaqlara tapşırmaq olar. İl müddətində bütün uşaqlar növbə ilə bu rolu ifa etməlidirlər.

Oyunu əvvəlcə bir neçə uşaqla başlamaq lazımdır. Onlar bir-birinə mane olmadan otağın (meydançanın) hər tərəfinə qaçmağı öyrəndikdə oyunu bütün qrup uşaqları ilə aparmaq olar. Kiçiklər üçün oyunda verilmiş oyuncağın, obrazların emosional qavranılması xarakterikdir. Ona görə də uşaqlara sərbəst yeriməyi, asan qaçmağı və hoppanmağı öyrətmək məqsədilə tərbiyəçi onların bu xüsusiyyətlərinə istinad edir: “Pəncə üstə yavaş-yavaş qaçaq ki, pişik oyanmasın” – deyir.

Uşaqlar çox məmnuniyyətlə bu obrazı təqlid edərək siçanlar kimi qaçır, sərçə və ya dovşan kimi hoppanırlar. Bu yaş qrupu ilə mütəhərrik oyunlar keçirərkən uşaqlardan oyunun bütün qaydalarına dəqiq əməl etmələrini tələb etmək lazımdır. Artıq bu yaşda uşaqlar sırada öz yerində dayanmağı bacarmalıdırlar. Uşaqlardan tələb etmək lazımdır ki, oyun müddətində əvvəlcədən müəyyən olmuş yeri tutsunlar və oyun qurtaranda göstərişsiz öz yerlərinə qayıtsınlar (Babayev, 2001: 23).

Orta yaş qrupunda hər gün gündə iki dəfə – günün birinci və ikinci yarısında mütəhərrik oyunlar təşkil edilib keçirilir. Həmişə gün fiziki tərbiyə məşğələsi yoxdursa, 20-25 dəqiqə, qalan günlərdə isə 8-10 dəqiqə ərzində mütəhərrik oyunları təşkil edib keçirtmək olar. Bu yaş qrupunda oyunlar nisbətən çətinləşdirilir. Hərəkətlərin məhdudlaşdırılması oyuna daxil edilir. Ancaq toxunanı tut,

tutulanlar kənara çıxır. Bu dövrdə oyun qaydasına dəqiq riayət olunmasına tərbiyəçi mütləq nail olmalıdır.

Mütəhərrik oyunlarla yanaşı, artıq böyük yaş qrupunda aparılan məşğələlərə idman oyunları da daxil edilməlidir. Orta və böyük qruplarda tərbiyəçi uşaqlara hansı oyunu oynayacaqlarını, kimin nə edəcəyini söyləyir, sonra isə rolları bölüşdürür. Beş yaşlı uşaqlar olan qrupda tərbiyəçi onların fəallıq dərəcəsini, tez qaçmaq, dırmanmaq bacarığını nəzərə alaraq kimin nə edəcəyini özü təyin edir. Aparıcı rolunu əvvəlcə uşaqlara vermək lazımdır ki, onun öhdəsindən gələ bilsinlər. Əks təqdirdə, uşaq öz qüvvəsinə inanmaz, sonra onu fəal işə cəlb etmək çətin olar (Abbasov, 1966: 11).

Məktəbhazırlıq qrupunda elə oyunlar təşkil edilir ki, həmin oyun prosesində uşaqlar sahəyə tez bələd olur, dözümlülük, cəldlik və səbatlılıq göstərilir. Bu oyunlar yarış elementlərinə, cəld hərəkətlərə görə hissələrə ayrılmışdır. Buna “Bayrağı dəyişdir”, “Lenti kim tez götürür”, “Kim tez çıxar” və s. oyunlar daxildir.

Həmin qrupda tərbiyəçi əvvəlki qrupda olduğu kimi, bütün qrup uşaqları ilə ayrı-ayrı kiçik qruplarla oyun təşkil edir. Uşaq həyatında hərəkətli oyunların lazımı qədər yer tutması üçün tərbiyəçi özü həmin oyunları yaxşı bilməli, uşaqlarla məmnuniyyətlə oynamalıdır. Əgər tərbiyəçi özü topu atıb-tuta bilmirsə, uşaqlarda bu tip oyunlara maraq oyatmaq çətin olacaqdır. Əksinə, tərbiyəçinin bir dəfə vurmaqla keqlliləri yıxması ilə uşaqlar fəxr edirlər.

Nəticə

Hər yaş qruplarında, istər bütün qrupla, istərsə də kiçik qruplarla tərbiyəçi tərəfindən təşkil olunan oyunlar uşaqlar üçün maraqlı olmalı, canlı və emosional keçirilməlidir. Yalnız bu tələblərə uyğun keçirilən oyunlar təsirli bir tərbiyə vasitəsi ola bilər.

Uşaqların hərtərəfli fiziki inkişafında idman oyunlarının rolu çox böyükdür. Fiziki tərbiyə məşğələlərində şəhərcik, bəksetbol, badminton, futbol və s. idman oyunlarının ən sadə elementlərindən birindən də istifadə etmək olar. Tərbiyəçi hər gün səhərlər və gündüz yuxusundan sonra gəzinti zamanı mütəhərrik oyunlar və fiziki hərəkətlər verməlidir. Fiziki tərbiyə məşğələsi olmayan günlər səhər gəzintisi zamanı mütəhərrik oyunlara və fiziki hərəkətlərə 25-30 dəqiqə vaxt ayırmaq lazımdır. Fiziki tərbiyə məşğələsi olan günlərdə isə bu işə 10-12 dəqiqə vaxt sərf etmək olar. Axşam gəzintisi zamanı təşkil edilmiş mütəhərrik oyunlar və fiziki hərəkətlər üçün 10-15 dəqiqə kifayətdir (Məmmədova, 2018: 67).

Fiziki tərbiyə sistemində mütəhərrik oyunların sağlamlıq əhəmiyyəti daha böyükdür. Çünki oyunda fəal iştirak edən hər bir uşaq orqanizmi üçün istənilən qədər müxtəlif hərəkət alır. Oyun zamanı orqanizm təkcə fiziki yükün deyil, həm də təbii amillərin: günəşin, suyun, havanın təsirinə də müsbət mənada məruz qalır. Lakin bütün bunlar o zaman yaxşı təsir göstərir ki, oyunun keçirilməsi üçün lazımı şərtlərə əməl edilmiş olsun.

Mütəhərrik oyunlar yalnız fiziki inkişafı deyil, bir çox mühüm pedaqoji-psixoloji məsələləri də həll edir. Oyunlar vasitəsilə diqqət, yaddaş, görmə, eşitmə, qavrayış, təxəyyül və s. məşq olunur, inkişaf etdirilir. Oyunlar diqqətin, yaddaşın, görmə, eşitmə və qavrayışın inkişafını sürətləndirir, təkmilləşdirir və nəticə etibarilə möhkəmləndirir.

“Uşaq – oyun dövrüdür”, – deyirlər. Ona görə də uşağın tərbiyə olunması prosesini oyunlardan kənarda təsəvvür etmək olmaz. Bu dövrdə oyun prosesi fiziki tərbiyədə universal xarakter daşıyır.

Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində oyunlardan istifadə etməklə təlim-tərbiyə müəssisələrinin tam bir kompleksi həll olunur. Lakin bu zaman elmi-pedaqoji əsaslara istinad edilmədən məqsədə nail olmaq olmaz. Oyunlardan təkcə oynamaq naminə, yaxud uşaqların istək və arzularına əməl edib oyun seçmək tamamilə yanlış fikirdir. Çünki bədən tərbiyəsi və idmanın tətbiq olunmasında riayət olunan “asandan çətinə” pedaqoji prinsipinə riayət olunduğu kimi, mütəhərrik oyunların da seçilməsində və tətbiq olunmasında pedaqoji, psixoloji, fizioloji və nəhayət, idman prinsiplərinə riayət olunmalıdır. Bu, hər bir məktəbəqədər müəssisələrdə işləyən tərbiyəçilərdən konkret prinsipiallıq və bacarıq tələb edir. Eyni zamanda məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsinin müdiri və metodisti də məsuliyyət daşıyır (Nəzərov, 2011: 56).

Mütəhərrik oyunlar uşaqların davranışına, həyat hadisələrinə müəyyən münasibəti tərbiyə edən, onların hərtərəfli inkişafına cavab verən fəaliyyət növüdür. Belə mühüm fəaliyyəti düzgün yönəltmək və bir üsul kimi pedaqoji təcrübədə nitq inkişafı üçün istifadə etmək biz tərbiyəçilərin məharətindən asılıdır. Təcrübə onu göstərir ki, istər bağçada aparılan təlim-tərbiyə işi, istərsə də ailə və bütün ətraf mühit uşağa təsir edir. Tərbiyəçilər və ailə tərəfindən uşağa müvafiq şərait yaradılsa, alınan təəssüratlar oyunlarda öz əksini tapar. Bu isə, həqiqətən, uşağın hərtərəfli inkişaf etməsinə, xarakterinin formalaşmasına, xüsusən nitqinin inkişafına təsir edə bilər.

Ədəbiyyat

1. Həsənov, A. M. (2009). Məktəbəqədər pedaqogika. Bakı: Nasir, 374 s.
2. Ağayev, H. H. (1989). Azərbaycan uşaq mütəhərrik oyunları. Bakı: Maarif, 90 s.
3. Məktəbəqədər təhsilin yeni məzmunu və onun tətbiqi məsələləri. (2018). Bakı: Mütərcim, 183 s.
4. Qədirov, Ə. (2002). Yaş psixologiyası. Bakı: Maarif, 194 s.
5. Quliyev, B. (2011). Mütəhərrik və əyləncəli oyunlar. Bakı: ADPU, 493 s.
6. Mursaqulova, R. (2012). Məktəbəqədər pedaqogika. Bakı: ADPU, 432 s.
7. Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyə və təlim proqramı. (1998). Bakı, 167 s.
8. Körpə yaşlı uşaqlar üçün oyun və məşğələlər. (1973). Bakı, 46 s.
9. Babayev, H. A., Qasımov, S. A. (2001). Uşaq bağçalarında mütəhərrik oyunları. Bakı, 53 s.
10. Abbasov, T. T. (1966). Mütəhərrik oyunları. Bakı: Azərneşr, 61 s.
11. Məmmədova, A. T. (2018). Məktəbəqədər yaşlı uşaqların oyunları. Sumqayıt: Avropa, 201 s.
12. Nəzərov, A. M. (2011). Məktəbəqədər pedaqogika. Bakı, 185 s.

Göndərilib: 23.04.2024

Qəbul edilib: 02.06.2024